

Родинні зв'язки князів Острозьких із козаком Мамаєм

Всім відомі популярні картини XVIII-XIX ст. із народним захисником, козаком Мамаєм, однак про зв'язки княжих родів Острозьких та Глинських із славнозвісним козаком знають не всі.

У 1380-х рр. на півдні практично незаселеної Чернігівщини оселилися мамаївці, залишки колишніх половців, які найнялися на прикордонну службу до Великого князівства Литовського.

Мамай – помітний діяч Золотої Орди. Це військовий керівник незначного походження, що висунувся спочатку в намісники Криму. Згодом, після одруження з царівною з роду Чингізидів і смерті тестя, хана Бердибека, він фактично став правителем великої частини золотоординської імперії, що лежала на захід від Волги. У боротьбі за владу Мамай спирався на кримчан, кочівників Причорномор'я, Приазов'я, Лівобережного Придніпров'я, звідкіль він, очевидно, походив. Як зазначає дослідник Леонід Багацький, його резиденція – Замик у низів'ї Дніпра. Московська “Книга большому Чертежу” 1627 р. вказувала: у гирлі Московки, що впадає у Дніпро, є “городок Мамаев Сарай. А ниже Мамаева Сарая 50 верст на Днепре — Усламовы городки”.

Мамай — талановитий військовик, він застосовував тактику швидкого нападу, несподіваної передислокації військ. Його походи завдали поразки Рязанському (1373, 1378) та Нижегородському князівствам (1378). Мамай не раз вступав у союзи з Литвою. Куликівську битву 1380 року з військом московського князя Дмитра він програв через затримку литовської підмоги. Після цього Мамай у 1381 році в Кафі (Феодосія) вбили генуезці.

Його син Мансур-Кият, побоюючись репресій нового хана, відійшов до батькового союзника – великого литовського князя. Одержав в управління Глинськ (нині – Роменський район Сумської області). Поряд з мамаївцями ще раніше отаборилась “тьма” Ягодлая Сарайовича — у верхів'ях Псла, Сейму, Осколу та Сіверського Дінця¹.

У родовідних записах князів Глинських, знайдених істориком Олександром Шенніковим, сказано: “И после Донскаго побоища Мамаев сын Мансур-Кият (Маркисуат) Князь зарубил три города Глинеск, [да] Поддову (Полтаву), [да] Глеченицу (Глинищу), дети же Мансур-кياتовы (Мансуркиатовы) меньшей сын Скидер (Скидырь) [Князь] поймал [поймал] стадо коней и верблюдов и покочевал в Перекопи, а большой сын [его] Алекса (Олеско) [Князь, а] остался на тех градах преждедеченных [городех]”².

Згаданий онук Мамаєв Алекса, відомий ще як Лексада, у 1390 р. охрестився, став зватися Олександром. Як повідомляють далі родовідні

розписи, “а у Александра сын Иван с отцем же крестился. И в те времена приехати к Киеву Великому Князю Витовту Литовскому и после ко Князю Александру, и сыну его что похоте служити; и Князь Иван и с отцем своим Александром сотворили хотение Великого Князя Витовта, и приехали к нему, и били челом ему с своими предреченными тремя городами. И Князь Великий Витовт прия их честно не яко слуг, но яко сродних своих, и дал им вотчины волости: Станку, Хорозов, Серекон, Гладковича; и дал Витовт за Князя Ивана Александровича княж Данилову дщерь Остроженскаго Князю Настасью”. Так правнук Мамаєв Іван одружився на доньці князя Данила Острозького – княжні Насті. Відтоді Мамаї почали називатися князями Глинськими.

Існує легенда, нібито козак Мамаєв врятував Вітовта після поразки на Ворсклі у 1399 р. і за це отримав титул князя Глинського. Як свідчить Литовська метрика, нащадки перших князів Глинських у документах 1489 р. згадані і як Мамаї (Іван Львович, Василь Львович, Федір Львович).

Глинські-Мамаї – засновники українського козацтва.

Глинські-Мамаї протягом століття з часу появи на Сіверщині добре освоїлись тут. Мамаївці заселили і заснували багато населених пунктів. Так, “Пам’ять” 1527 р. повідомляє, що “Хоробор село [нині Макошине Менського району] у верху Десны, держал Глинский, домов сто было”.

Недарма Богдана Федоровича Глинського називають зачинателем українського козацтва ще задовго до легендарного Байди. Він у 1489-1493 рр. був черкаським старостою і зі своїми підлеглими охороняв Київщину від набігів ординців. Черкаські козаки згадані у скарзі Менглі-Гірея I від 1492 р. до Великого князя Литовського Олександра: вони ходили на Тягиню і захопили татарський корабель. Особливо успішно ходили вони на чолі з Б. Глинським на Очаків, який розгромили.

Відомо, що у 1495-1500 рр. князь був путивльським намісником. Московське військо, захопивши 1500 р. Путивль, взяло його у полон. Б. Глинський помер у неволі в Москві у 1512 р.

У тому ж 1500 р. 14 липня – відбулася битва між литовсько-українськими та московськими військами на річці Ведроші. Великий гетьман Костянтин Іванович Острозький, який командував литовсько-українським військом, був

поранений, у цьому бою і потрапив в полон до московитів. Сім років Костянтин Іванович провів у полоні поряд із Богданом Глинським, але за допомогою хитрощів зумів втекти у вересні 1507 р.

Михайло Львович Глинський теж залишив помітний слід в історії України. Отримавши виховання при дворі німецького імператора Максиміліана, він навчався і жив в Італії та Іспанії. У 1499-1507 рр. був маршалком при Великому князі Литовському. У серпні 1506 р. “муж славний, котрий був найголовнішим у короля Олександра”, очолив великий похід литовського війська проти ординців, що вторглися у Велике князівство Литовське. “Глинський мужньо бився, — писав у “Хроніці європейської Сарматії” хроніст Олександр Гваньїні — ...він розгромив всього до 20 тисяч татар, крім тих, яких було взято у полон”.

Михайло Глинський, опираючись на свою рідню, українських можновладців (а він тримав, як пише Гваньїні, вважай, половину Литви), у 1508 р. повстав проти Сигізмунда I. Мета — утворення незалежного князівства: “Якщо Бог дасть йому в цьому щастя, він перенесе цю державу від Литви до Русі, як раніше було, і відновить київську монархію”. Повстанці захопили кілька замків, взяли в облогу Житомир, Овруч, але не отримали допомоги від татар, і повстання згасло. Глинський з родичами емігрував до Москви, де згодом був арештований і помер у в’язниці в 1534 р. До речі, його племінницю Олену Василівну Глинську вподобав Великий князь Московський Василій III. Їхнім сином став сумнозвісний цар Іван IV Грозний.)

Після втечі Михайла Глинського до Москви більшість їхніх земель перейшли до родичів — князів Острозьких.

Література

1. Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. — К., 1998. — С. 87.
2. Шенников А. А. Княжество потомков Мамаю (К проблемам запустения Юго-Восточной Руси в XIV-XV веках). — Л., 1981.